

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ

EN TH

ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Δ. ΚΟΥΠΙΤΩΡΗ

Ἐλήφθη ἐκ τοῦ « Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας » τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς
[Bulletin de Correspondance Hellénique de l'Ecole Française d'Athènes.]
ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 5 καὶ 6 φύλλαδ. τῶν μηνῶν Μαΐου καὶ Ἰουνίου ἰ. ἑ. ἀπὸ σελ. 372 - 381.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΠΕΡΡΗ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1878.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΕΝ ΤΗ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑ.

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (1).

Ἐάν εἰς τοὺς περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, ποιητῶν καὶ πεζογράφων; ἀσχολουμένους λογίους τῆς Εὐρώπης. Ἄνδρες χρεωστοῦμεν οἱ Ἕλληνες ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην, ὅτι ἐκδιδόντες διορθοῦσιν, ἐρμηνεύουσι καὶ παντοιοτρόπως διασφαλοῦσι τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, τῶν σοφῶν ἡμῶν προγόνων, εἰς τοὺς λογίους τῆς Εὐρώπης ἄνδρας τοὺς εἴτε ἐκδιδόντας εἴτε καὶ ἄλλως μοχθοῦντας περὶ τὴν ἔρευναν, ἀνάπτουσιν καὶ παντοίαν διάσφην τῶν χριστιανικῶν συγγραμμάτων, καὶ δὴ καὶ εἰς τοὺς περὶ τὴν ὑμνογραφίαν τῆς ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας φιλοπονοῦντας, διπλὴν χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην, καὶ ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν, οἱ ὀρθόδοξοι Ἕλληνες. Καὶ ταύτην τὴν διπλὴν εὐγνωμοσύνην ἐκφράζω καὶ ἐγὼ σήμερον πρὸς τὸν κ. Ἑρρ. Στεβένσωνα τὸν σοφὸν συγγραφέα τῆς περὶ τοῦ ρυθμοῦ ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας πρῶτον, περὶ ἧς ἡ παροῦσα δικτριβή, καὶ τὴν εὐχαρίστησίν μου πρὸς τὸν λόγιον νέον κ. Ρείμκνον, τὸν εὐμενῶς παρσχόντα μοι εἰς ἀνάγνωσιν τὴν πρῶτον ταύτην. Καὶ ἡ κρίσις δὲ τῶν τοιούτων πρῶτον, πρὸς τὸν λόγιον νέον κ. Ρείμκνον, καὶ ἐπεικὴς περὶ τὰς ἐλλείψεις, ἂν ὑπάρχουσιν, εὐγνώμων δὲ περὶ τὰς ἀρετάς, ἃς ὀφείλει νὰ ἀνομολογῇ.

Ἡ προκειμένη τοῦ κ. Στεβένσωνος πρῶτον, πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ Παρθένου Ἀνθολογίαν τῶν χριστιανικῶν ὕμνων παρβαλλομένη καὶ πρὸς ἄλλας προγενεστέρους φαίνεται μετρίαις καὶ ὀλιγαρκείας, συμβάλλεται ὅμως κατὰ τὸ ἐνὸν εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ περὶ τῆς ὑμνογραφίας θέματος, καὶ συνεισφέρει καὶ αὕτη τὸν ἐκτελεστικὸν ὁβολόν. Κυριωδέστερον θέμα φαίνεται ἔχων ὁ κ.

(1) Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 19^{ης} ἀπριλίου (1^{ης} μαΐου) 1877 ἐπὶ τῆς ὑπὸ Ἑρρίκου Στεβένσωνος ἐν Παρίσις ἐκδόσεως πραγματείας, ἐπιγραφομένης Du Rhythme dans l'Hymnographie de l'Eglise Grecque par Henry Stevenson. Paris 1876.

Στεβ. τοῦτο, ὅτι ὁ τονικός ρυθμός καὶ εἰδικώτερον ἢ ἰσοσυλλαβίᾳ καὶ ὁμοτονίᾳ, τὰ δύο ταῦτα ὁμολογούμενα στοιχεῖα τῆς ὁμογραφίας ἀνεπρκῶς ἔχουσιν, ὅπως αὕτη χαρακτηρηθῇ ποίησις καὶ οὐχὶ πεζὸς λόγος. Καὶ ἀνευρίσκει τρία ἕτερα στοιχεῖα, τὴν ἀκροστιχίδα, τὴν ὁμοιοκαταληξίαν καὶ τὸν εἰρμόν, δι' ἃ δικκιώτερον νομίζει ὅτι ἡ ὁμογραφία πρέπει νὰ νομίζεται ποίησις καὶ ὁ λόγος αὐτῆς ποιητικός.

Ἄλλὰ τούτων τὴν ἀξίαν καὶ τοῦ ὅλου θέματος τὴν ἐπιτυχίαν θέλει διεξηγήσει προΐων ὁ λόγος εἰς τὰ καθ' ἑκάστη, εἰς ἃ καὶ μεταβαίνομεν.

Σελ. 21. Ἀνευρίσκει ὅτι ὁ λόγος ἐστὶ πεζός, ἀλλ' ἔρρυθμος εἴτε ρυθμικός, τὰ δὲ τροπάρια τηροῦσι τὸν προκειμένον ἐκάστοτε ρυθμὸν τοῦ εἰρμοῦ κατὰ στίχον πρὸς στίχον, συλλαβὴν πρὸς συλλαβὴν, τόνον πρὸς τόνον κτλ. Ἄλλὰ ταῦτα πάντα, εἰ καὶ εἰσιν ἀναμφισβήτητα, πολὺ εὐστοχώτερον καὶ διὰ μακρῶν ἐξέθηκε πρὸ 5 ἐτῶν ὁ Χρῆστος ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ καὶ εἰς στίχους διετέλεν αὐτὰ καὶ τὸν ρυθμὸν κατέδειξε καὶ τὰς συγχωρητὰς παρκαλπαγὰς ἐσημείωσεν.

Αὐτόθι ὁμολογεῖ πρὸς τούτοις ὅτι τῶν ἀρχαίων μελωδιῶν ἡ γνώσις οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίης, εἰ καὶ ἐξησθένησε διὰ τὸ μῆκος τῶν χρόνων, ἀλλὰ τὰ ἔχνη αὐτῆς τηροῦνται εἰσέτι ἀνεξάλειπτα. Καὶ παράδειγμα φέρει τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ Ὁρολογίου ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, ἐνθα ὁ λόγος στίζεται κατὰ τὸν ρυθμὸν τοῦ μέλους, ἥτοι κατὰ τὰ κόμματα, τὰ κῶλα καὶ τὰς περιόδους τῆς μελωδίας, καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς στίξεις τῆς γραμμαικτικῆς ἐννοίας. Ἄλλὰ ταῦτα καὶ περ καλὰ καὶ ἀληθῆ, οὐ συνάδουσι πρὸς τὰ εὐθὺς ἐπόμενα.

Σελ. 23. Λέγει ὅτι ἡ φύσις τοῦ ρυθμοῦ καὶ οἱ κανόνες αὐτοῦ δὲν ἐγνώσθησαν εἰσέτι. Καὶ ἂν ἐρωτήσῃ τις καὶ αὐτοὺς τοὺς νῦν Βυζαντινοὺς τίνες οἱ κανόνες τῶν μελωδιῶν τούτων, δυσκολεύονται νὰ ἀποκριθῶσι, γινώσκουσι δὲ μόνον νὰ ψάλλωσι τὰ κυριωδέστερα τῶν μελῶν ἀπὸ 8 ἡδὴ αἰώνων, ἀλλ' ἐρωτώμενοι ἐπικνυλαμβάνουσι τὰ τῶν σχολιαστῶν « ὕμνοι πεζῶ, ἀμέτρῳ λόγῳ γεγραμμένοι ». Ἄλλ' ὅμως ὤφειλε νὰ ἐξαίρεσθαι ἐκ τῶν νῦν Βυζαντινῶν τοῦλάχιστον τὸν ἄρτι ὑπ' αὐτοῦ ἐπικνεθέντα Κουτλουμουσιανόν, καὶ Μιχαήλον τὸν Παρηνίαν, ὅστις μετὰ τοῦ Χριστοῦ συνεξέδωκε τοὺς ὕμνους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸν ἀοίδιμον Κωνσταντῖνον πρεσβύτερον τὸν ἐξ

Οἰκονόμων, ὅστις πρὸ ἐπτὰ καὶ τεσσαρχόντων ἐτῶν διέγνω τὸν ῥυθμὸν τῶν τῆς Ἐκκλησιᾶς ὕμνων καὶ τροπικῶν. Ἴδε περὶ γνησίης προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώττης σελ. 668, τμ. γ', κεφ. ε', ἐν Περουπόλει 1830.

Σελ. 25. Λέγει ὅτι κατὰ τὸν περὶ εἰρμοῦ κανόνα Θεοδοσίου Ἀλεξανδρέως τὸν λέγοντα α' Ἐάν τις θέλῃ ποιῆσαι κανόνα, πρῶτον δεῖ μελίσσαι τὸν εἰρμὸν, εἶτα ἐπαγγχεῖν τὰ τροπάρια ἰσοσυλλαβοῦντα καὶ ὁμοτονοῦντα τῷ εἰρμῷ καὶ τὸν σκοπὸν ἀποσώζοντα», πκρέδχλεν 29 κανόνας τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ εὔρε πάντων αὐτῶν τὰ τροπάρια ἰσοσυλλαβοῦντα καὶ ὁμοιοτονοῦντα πρὸς τοὺς οἰκειοὺς εἰρμούς. Εἶτα ἐφῆρμονσε καὶ εὔρε τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν κανόνων τῶν μεγάλων ἑορτῶν τοῦ ἐνικυτοῦ.

Σελ. 27. Αἱ δὲ φαινόμενοι, λέγει ἐνταῦθα, ἀνωμαλίαι δὲν ἀκυροῦσι τὸν πκρκτηθέντα κανόνα, καθ' ὅσον δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς τρεῖς ἐξαίρεσεις. α') *Εἰς μόριον καὶ ἀντωνυμίας διουλλάβους.* β') *Εἰς λέξεις πολυσυλλάβους προπαροξυτόρους καὶ ὀξυτόρους.* γ') *Εἰς προπερισπωμένας, ἐγκλιτικὸν ἐπιφερομένον.* Καὶ ὅτι ἐκ μὲν τῶν συνδέσμων συχνότερον πκρχδίνουσι τὸν τονικὸν ῥυθμὸν οἱ ἀλλὰ, μηδὲ, οὐδὲ, ἐκ δὲ τῶν προθέσεων αἱ παρὰ, ὑπὲρ, ἀπὸ, περὶ, διὰ, ἐκ δὲ τῶν ἀντωνυμιῶν αἱ ἐγώ, ἐμοῦ, ἡμεῖς, ἡμῶν, αὐτός κ τ λ. Αἱ ἀνγκρκεῖται αὗται πκρκτηρήσεις εἰσὶν ἀληθῶς πολλοῦ ἀξίαι καὶ ἐξίχουσι τὴν ἀξίαν τοῦ βιβλίου.

Ἐνταῦθα πκρκτηρῶ ὅτι ἐν τῷ τονικῷ ῥυθμῷ οἱ Βυζαντινοὶ τὸν κατ' ἐγκλισιν τόνον τὸν εἰς τὴν λήγουσαν τῆς προπερισπωμένης ὑπερτιθέμενον οὐχ ὑπολογίζουσι, τουτέστι γράφουσι μὲν

« ποῖόν σοι, βλκσφημοῦσί σε, εὐφημοῦμέν σε »
ἀπκγγέλλουσι δὲ καὶ μελοποιοῦσιν, ὡς εἰ ἐγράφοντο
« ποῖον σοι, βλκσφημοῦσι σε, εὐφημοῦμεν σε. » π. χ.

—	~	—	~		—	~	—
ποῖ	όν	σοι	ἐγ	κώ	μι	ον	
~		—	~	~		—	~
ἐχ	θοῖς	βλκ	σφη	μοῦ	σί	σε	
—	~		—	~	~		
εὐ	φη	μοῦ	μέν	σε.			

Καὶ τοῦτο οὐδὲν ἐξ ἀγνοίας τοῦδε τοῦ κανόνος τῶν

γραφμμκτικῶν. α Ὅμοίως εἰ περισπᾶται ἡ προκειμένη λέξις, ἐγκλι-
τικοῦ ἐπιφερομένου, ἐγείρει τὴν μετὰ τὴν περισπωμένην βρεῖν,
οἶον, οἷός τις, σῶλόν τι, κνημόν τε ». (Ἀρχάδιος ἐν τῇ ἐπιτομῇ
τοῦ Ἡρωδιανοῦ περὶ τόνων, σελ. 146). Προστίθημι δὲ ὅτι καὶ τὴν
σήμερον ὁ τοιοῦτος τόνος παρμελεῖται, δύνανται δὲ νὰ διακρίνη-
ται ἐν τῇ νῦν ἀπχγγελίᾳ καὶ ἀναγνώσει μόνον ὁ τῶν προπροξυτό-
νων, ὡς ἀνθρωπός τις, παρελάμβανόν τινες κττ. Οἱ δὲ μελωδοὶ τῆς
ἐκκλησίας καὶ ἐν τούτοις γράφουσι μὲν

Ἀκτάληπτόν ἐστι

τὸ ἄχρηντόν σου σῶμα

μελοποιοῦσι δὲ καὶ ψάλλουσιν ἄνευ ἐγκλίσεως ὧδε·

—	~	—	~		—	~	—
Ἀ	κχ	τά	λη	πτόν	ἐ	στι	
~	—	~	—		~	—	~
τὸ	ἄ	χρην	τόν	σου	σῶ	μα.	

Σελ. 31. Ὅτι τὸ τῆς προσωδίας αἵσθημα, ἥτοι τὸ ἐκ τῶν μχ-
κρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν τῶν ἐμμέτρων ποιημάτων, κατὰ μικρὸν
ἀπημβλύθη, οἱ δὲ τόνοι διατηρήθησαν, ὡς καὶ νῦν, ζωηροὶ καὶ
ἀκμαῖοι καθὼς καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν ῥυθμός, ἐξέλιπεν ὅμως ἡ αἴσθησις
τῆς διαφορᾶς τῶν τόνων πρὸς ἀλλήλους, μὴ διακρινούσης πλέον τῆς
ἀκοῆς τὴν διάφορον τάσιν, τὴν ὀξεῖαν δηλ., τὴν βρεῖαν, τὴν περι-
σπωμένην, ὥστε πῶμα ἢ πόμα, τοῦτον ἢ τούτων, αὐτὸν ἢ αὐτῶν
κατέστη ἀδιάκριτον τῇ ἀκοῇ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἐν τῷ τονικῷ
ῥυθμῷ ἀδιάφορον· π. χ.

Ὡς γεννητὸν ἐν μάρτυσιν.

Ῥωμκλέω φρονήματι.

καὶ Εὐφρομοῦμέν σε.

Καὶ κολάσεων.

Ἄλλ' ἡ παρκτηήρησις αὕτη, ἣν ἐγὼ διὰ τῶν ἄρτι παρκτηθέντων
παρκειγμάτων ἐβεβαίωσα, χρονολογουμένη ἔκτοτε παρκτηρῶ ὅτι
ισχύει καὶ νῦν ὡσαύτως, ὡς εὐχερῶς δύνανταί τις νὰ βεβαιωθῇ ἐκ
τῶν δημοτικῶν ᾠσμάτων.

Αὐτόθι. Ὁ Χρῆστος, λέγει, παρδεχόμενος τὸν τόνον ὡς θεμε-
λιώδη βᾶσιν τῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίης ὕμνων, περιορίζει τὴν

ἐπανάληψιν τοῦ τόνου ἐν τισι μόνον συλλαβαῖς. Καὶ ἵνα βεβαιώσῃ τοῦτο προσέδραμεν εἰς τὰ μουσικὰ σημεῖα πολλῶν χειρογράφων ἐνδεικνύοντα τὴν μελωδίαν τῶν εἰρμῶν, καὶ εὗρεν ὅτι ταῦτα ἀναδεικνύουσι τὸν τονισμόν τινῶν μόνον ἐκ τῶν τονιζομένων συλλαβῶν τοῦ εἰρμοῦ καὶ οὐχὶ πασῶν. Καὶ συνεπέρχεν ἐκ τούτου ὅτι οὐχὶ πᾶσαι αἱ τονιζόμεναι συλλαβαὶ τοῦ εἰρμοῦ εἰσιν ἀπαραιτήτως τονιστέαι ἐν τοῖς τροπαρίοις, ἀλλὰ τινὲς μόνον, αἱ οὐσιώδεις, τινὲς δὲ, αἱ κατ' αὐτὸν ἐπουσιώδεις, μένουσιν ἄτονοι. Ὁ δὲ κ. Στεβ. θεωρεῖ ἤκιστα τοῖς νῦν γνωστῇ τὴν τῶν τότε μουσικῶν σημείων σημασίαν, καὶ ἀνεπαρκῆ, ἵνα στηριχθῇ ἐπ' αὐτῶν τοιαύτη τις θεωρία. Καὶ τῷ ὄντι, ἂν ἐνταῦθα ὁ Χρίστιος νοῇ τὰ πρὸ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος μουσικὰ χειρόγραφα, τότε ὁ δισταγμὸς τοῦ κ. Στεβ. ἐστὶν ἐλλογώτατος. Καὶ ἡ εἰρημένη θεωρία μὴ δυναμένη ἐκ μόνων τῶν τότε μουσικῶν σημείων νὰ βεβαιωθῇ, ἀνάγκη νὰ λάβῃ τὸ κύρος αὐτῆς ἐκ τοῦ τονισμοῦ τῶν τροπαρίων, ὧν ἐξεταστέα ἐστὶν ἡ ἰσοτονία καὶ ὁμοτονία πρὸς τὸν εἰρμόν.

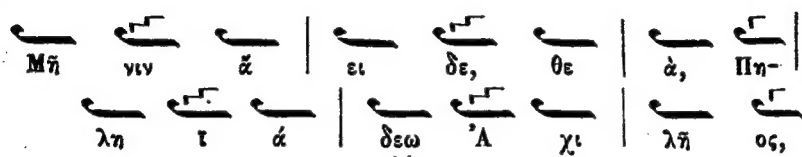
Σελ. 37. Τῶν μακρῶν καὶ βραχέων λοιπὸν ἡ αἴσθησις καὶ διακρίσις, ἐφ' ὧν ἡ ἔγκριτος ποίησις στηρίζεται, ἐξηθεύθη καὶ σχεδὸν ἐκλείπει κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ σωζόμενος τῶν λέξεων τονισμὸς, διακρίνων τὰς συλλαβάς εἰς τονιζόμενας καὶ μὴ, ἀντεισθήγαγε ταύτας εἰς τὴν ποίησιν, καὶ οὕτως ἐγεννήθη ὁ τονικὸς ῥυθμὸς. Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος ἡ ἀνατροπὴ ἦτο πλήρης, τὸν μετρικὸν ἀντικατέστησεν ὁ τονικὸς ῥυθμὸς, κάλλιστος δὲ καὶ ἐξάρετος τούτου καρπὸς ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἡ ὕμνογραφία τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐποιοῦν μὲν καὶ τότε ὡς καὶ μετέπειτα κατὰ μίμησιν τῶν παλαιῶν ποιητῶν ἑμμετρὰ ποιήματα, μάλιστα ἡρωικά ἐξάμετρα καὶ τρίμετρα ἰαμβικά, ἀλλ' ἐποιοῦν χάριν τῶν πεπαιδευμένων καὶ τῶν ἐν ταῖς σχολαῖς, οἱ δὲ κατὰ τὸν τονικὸν ῥυθμὸν εἴτε κατὰ ῥυθμοτονίαν στιχοποιοῦντες καὶ μουσουργοῦντες ἐποιοῦν καὶ ἐμέλιζον χάριν τοῦ λαοῦ, ὅστις δὲν διέκρινε πλέον τὸν χρόνον τῶν συλλαβῶν, ἤτοι τὰ μακρὰ καὶ βραχέα αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν τόνον, καὶ εἰς τὰ ῥυθμότονα ταῦτα μελοποιήματα ἐτέρπετο. Διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰς ἰαμβικά τρίμετρα πεποιημένοι κανόνες Στείβει θαλάσσης, Ἔσωσε λαὸν, Θεῶ καλυφθεῖς, ψάλλοντι ἐρρυθμισμένοι οὐχὶ κατὰ τὸν μετρικὸν ἀλλὰ κατὰ τὸν τονικὸν ῥυθμόν.

Γίνεται δὲ καταφανεστάτη μάλιστα ἡ τοῦ μετρικοῦ καὶ τοῦ κατὰ τόνον ῥυθμοῦ διαφορὰ παριστανομένη διὰ τῶν μουσικῶν σημείων. Παράδειγμα δ' ἔστωσαν οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι τῆς Ἰλιάδος.

1) Ἡ κατὰ τὸν μετρικὸν χρόνον εἴτε ῥυθμὸν παράστασις.

 = — σπονδαίω.

 = δακτύλω.

 Μῆ νιν ᾗ | εἰ δε, θε | ᾗ, Πη-
 λη ι ᾗ | δεω ᾗ Α χι | λῆ ος,
 οὐ λο μέ | νην, ῥ | μυ ρί' ᾗ-
 χαι οῖς | ᾗ λ γε' ε | θη κεν,
 πολ λὰς | δ' ἰ φθί | μους ψυ-
 χάς ᾗ Α ι | δι προ ι | α ψεν
 ῥώ | ων, αὐ | τοὺς δὲ ε-
 λώ ρι α | τεῦ χε κύ | νες σιν
 οἷ ω | νοῖ σί τε | πᾗ σί Δι-
 ὀς δ' ε τε | λεί ε το | βου λή.

(Ἰλ. Α, 1—5).

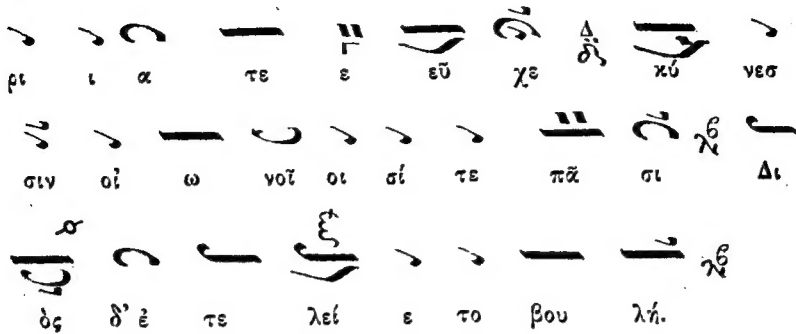
Διὰ ταύτης δὲ τῆς τῶν σπονδαίων καὶ δακτύλων παραστάσεως δύναται νὰ γείνη καταφανὲς λίαν καὶ τὸ διὰ τοῦ ὁλοσπονδείου δηλούμενον βαρὺ πένθος ἢ πόθος, δυσκολία ἢ βραδύτης, καὶ τάνχ-

παλιν ἡ διὰ τοῦ ὁλοδακτύλου ἐμφαινομένη τεχρεῖα καὶ σκιρτωσὰ πορεῖα, π. χ.

								
Ψυ	χῆν	κι	κλή	σκων	Πα-			
Σί	του	καὶ	κρει	ῶν	ἡδ'			
								
τρο	κλή	ος	δει	λοῖ	ο (Ἰλ. ψ. 224)			
οἶ	νου	βε	ερί	θα	σιν (Ὀδ. ο. 334)			
								
Ἄν	δρα	μοι	ἔν	νε	πε,	Μοῦ	σα,	πο-
Αὔ	τις	ἔ	πει	τα	πέ	δον	δε	κυ-
								
λύ	τρο	πον,	δς	μά	λα	πολ	λά	(Ὀδ. α. 4).
λίν	δε	το	λα	ας	α	ναι	δής	(Ὀδ. λ. 598).

2) Ἡ κατὰ τὸν τυνικὸν ρυθμὸν μελοποιήσεις, ἡχος δ'. γ^ε

								
Μῆ	νιν	ἄ	ει	δε,	θε	α,	δῖ	Πη
								λη
								ι
								
ά	α	δε	ω	Ἄ	χι	λῆ	ος,	οὐ
								λο
								
μέ	νην,	π	ῆ	μυ	ρί'	Ἄ	χαι	οῖς
								δῖ
								ἄλ
								
γε'	ἔ	θη	κεν,	πολ	λάς	δ'ι	φθί	μους
								ψυ
								
χὰς	δῖ	Ἄ	ι	δι	προ	ι	ι	α
								ψεν
								
ῆ	ρώ	ων,	δῖ	αὐ	τούς	δε	έ	λώ

Ταύτην λοιπὸν τὴν νέαν τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως βάσιν ἡδύ-
νακτο στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ περὶ τῶν τονικῶν ῥυθμῶν κεφαλαίου τοῦ
Χριστίου νὰ ἀναπτύξῃ καὶ προαγάγῃ, ἂν ᾔθελεν.

Σελ. 38. Κατὰ τοὺς ἱαμβικούς διμέτρους καταληκτικούς στίχους
τοὺς καλουμένους ἀνκρεοντεῖους, ἔχοντας τὸν ἐξῆς τύπον,

— — — — —
 Θέλω λέγειν | Ἀ τρεῖς δας,
 Θέλω δὲ Κἀδ | μον ᾗ δειν.
 Οὐ δεῖς φίλων | στε νά ζει.

ἠγράφησαν ὁ ἐσπερινὸς ὕμνος Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ ὁ
ὁμόρρυθμος Φωτίου τοῦ Πατριάρχου

— — — — —
 Σε καὶ νῦν εὖ | λο γοῦ μεν
 καὶ Πνεύματος | τα μί α.
 προσφέρω σοι | τῷ κτί στη
 σοὶ δόξαν ᾧ | να πέμπω.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου ὕμνου στίχοι τινὲς π. χ.

φῶς ἐκ φωτὸς | ἃ νὰρ χου
 δόξαν ᾧ | θροὶ ζο μένου.

παρκαλείπουσι τὸν ἐπὶ τῆς δευτέρας συλλαβῆς τόνον, ἕτεροι δὲ τὸν
ἐπὶ τῆς προτελευταίας. π. χ.

Χριστέ μου, λόγε Θεοῦ.
 ἔταξας, νόμον τιμῶν.
 τῆς πολυμόχθου σαρκός.
 δουλεύειν σοι, φύλακτον.

Ἄσπε ἡ ῥυθμοτονία τῶν ὕμνων τούτων παρὰβλαπομένη πρὸς τὴν τῶν μετέπειτα προσομοίων καὶ τῶν κανόνων φαίνεται πολὺ ἀτελής. Ἀλλ' ὁ κ. Στεβ. παρὰτιθεὶς τοὺς πρώτους ἐξ στίχους παρὰτρέχει τὰς ῥυθμικὰς παρὰτηρήσεις, καίτοι ὁ Χρῆστος προδιέλαβε περὶ αὐτῶν.

Αὐτόθι. Οἱ δὲ παρὰτιθέμενοι ὡς ἐξάμετροι οὔτε ἰσοσυλλαβοῦσιν ἀλλήλοις οὔτε ὁμοτονοῦσιν, οὔτε ῥυθμὸν τονικὸν ἔχουσιν ἔνδηλον, ἀλλὰ τοσοῦτον διαφέρουσιν, ὥστε νομίζει τις ὅτι εἰσὶν ἄρρυθμοι. Ἰδοὺ οἱ δύο πρῶτοι στίχοι·

Ὑψηλὸς Κύριος δυνάτὸς φιλόστοργος ἄμωμος

δόξῃ μου νῦν σύνεσιν, καὶ μου τὸ στόμα πλήρωσον.

Ἔχει δ' ἐκ τούτων ὁ α' στίχος συλλαβὰς 16, ὁ β' 14, ἐκ δὲ τῶν ἐφεξῆς ἕκαστ' παρὰτιθεμένων ὁ γ' ἔχει 14, ὁ δ' 15, ὁ ε' 14. Ταῦτα δὲ πάντα ἀπορῶ πῶς παρὰτεῖθεν ὁ κ. Στεβ. καὶ λέγει αὐτοὺς « basés uniquement sur l'accent ».

Σελ. 42. Ἐνταῦθα ἀνέγραψε καλὴν τινὰ γνώμην, ὅτι ἐν τῇ τῶν ἀρχαίων σοφῇ καὶ τεχνικῇ ἐμμέτρῳ ποιήσῃ διετηροῦν πᾶσαν αὐτῶν τὴν δύναμιν οἱ τόνοι ἀκουόμενοι σαφῶς· καὶ τοι ὁ σοφὸς Μάξιμος Πλανούδης διαβεβαιοῖ τὸ ἐναντίον λέγων « Ὅπου περ τῶν συλλαβῶν ὁ τόνος πεσὼν οὐδ' ὅτιον ἐπεστρέφοντο ». V. Cobet, var. lect. p. 183. Ἀλλ' ὁ Πλανούδης δὲν λέγει ὅτι ὁ τόνος δὲν ἤκούετο ἢ δὲν ἡσθάνοντο αὐτὸν οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐπεστρέφοντο, ἤτοι οὐ προσεῖχον· διότι τότε ἡ προσοχή ἦν ἐστραμμένη ἐπὶ τὰ προσωδιακὰ μέτρα καὶ τὸν ποικίλον αὐτῶν συνδυασμὸν (1).

(1) Ταύτῃ τῇ γνώμῃ στοιχῶν καὶ ὁ ἀοιδὸς Κωνστ. πρᾶσδύταρος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὅτι δηλ. οἱ τόνοι ἤκούοντο ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐμμέτροις ποιήμασι καὶ ῥυθμὸν ἀπειλοῦν, ἔγραφε τῷ 1830 ἐν Πατρουπόλει ἐν τῷ Περὶ γνησίας προφῶρᾶς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης (σελ. 668, τμ. γ', κεφ. ε') ὅτι πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ ᾠσματα σύγαινται ἐκ ῥυθμῶν ὁμοτόνων πρὸς τοὺς τῶν παλαιῶν ἐμμέτρων ποιημάτων καὶ παραδείγματα παρατίθουσιν ἕκαστ' τὰ ἐξῆς καὶ γνώμην καθολικὴν.

• Τὸν προφήτην Ἰωάνν — ἐκμιμούμενος βοῶ •. ὡς

• Ἄνδρες πρόσχετε τὸν νοῦν — ἐξευρήματι καινῷ •. (Φερεκρ.).

Καὶ πάλιν·

• Οἶκος τοῦ Εὐφραθα, — ἡ πόλις ἡ ἁγία,

• τῶν προφητῶν ἡ δόξα, — εὐτρέπισον τὸν οἶκον,

• ἐν ᾧ τὸ θεῖον τίττεται •. ὡς,

• Ἄεισον ἐν ῥυθμοῖς — τὸν πύκν' ἐν οὐρείᾳ

• ξεστὸν λόχον Ἀργείων — καὶ Δαρδανίας ἄταν,

Σελ. 43. Καὶ οἱ ἐνταῦθα παρατιθέμενοι στίχοι· εἰ καὶ ἰσοσυλλαβοῦσιν, οὐχ ὁμοτονοῦσιν, ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς ὁμοίως ἀπακτατηρήτως πκρέρχεται αὐτούς.

Αὐτόθι. Ὅτι δὲ ἐδύναντο νὰ ὑποδείξῃ δακτυλικά κῶλα, γλυκύνεια, φερεκράτεια εἰς τοὺς κανόνες, τὰ ἰδιόμελα καὶ τὰ αὐτόμελα, ἔτι δὲ καὶ ἀπλοῦς τροχαίους καὶ ἱκμβικούς στίχους, καὶ δὲν ὑπέδειξε, θεωρήσας τοῦτο εἴτε μάταιον εἴτε ἄσκοπον, ἐγὼ τοῦλάχιστον λυποῦμαι. Διότι ἂν ἐπεξειργάζετο μέρος τι οὕτω συμπαραβάλλων πρὸς τὰς ἀρχαίας στροφὰς καὶ τοὺς ἀρχαίους ῥυθμούς, ὅσον μικρὸν καὶ ἄτελές ἂν ἦτο τὸ παρὰβληθὲν, ἡδύναντο ἄλλοι κατόπιν νὰ συμπληρώσωσι καὶ τελειοποιήσωσι. Διότι παρὰ τὴν γνώμην τοῦ σοφοῦ Στεβένσωνος ἐξακολουθῶ νὰ φρονῶ ὅτι καὶ οἱ ὕμνογράφοι ἐρρῦθμισαν τὰ τῆς ἐκκλησίης ἄσμετρα κατὰ τοὺς τότε παρὰκμάζοντας μὲν, ἀλλ' αἰεῖποτε ἑλληνικούς ῥυθμούς, καὶ οἱ μελωδοὶ ἐμουσοῦργησαν τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὕμνωδίκας κατὰ τὰ τότε ἐν παρὰκμῇ ἑλληνικὰ μέλη προτιμῶντες ἐκάστοτε τὰ σεμνὰ καὶ ἱεροπρεπῆ, τὰ κατανύγοντα τὴν καρδίαν καὶ εἰς ὕψος θεῖον τὸν νοῦν ἀναφέροντα. Διότι κατὰ τὸν ἱερώτατον Κλήμεντα (Στρωμ. Ζ, σελ. 475) « περιττῇ

« ἀρθεῖν δ' ἐπὶ πόντιον ». (Εὐριπ. Τρωάδ.)

Καὶ πάλιν·

« Ὁ ὑπερυψούμενος — τῶν πατέρων κύριος ». ὥς,

« Μοῦσαι Πιερίηθεν — αἰοιδῆσι κλείουσai ». (Ἡσιόδ.)

• Καθόλου δὲ τῶν ἱερῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας ἀγμάτων τὰ μὲν ἰδιόμελα, ἴδιον ἔχοντα μέλος, ἀναλογοῦσι πρὸς τὰς λυρικὰς καὶ κρουματικὰς ᾠδὰς τῶν παλαιῶν, • ποικίλην ἀλλάσσοντα μελωδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ λέξεις καθυποτάσσονται πολλάκις • εἰς τὸ μέλος, ὅταν ψάλλωνται ἀργῶς καὶ, ὥς λέγομεν, με τ ᾠ μ ῆ λ ο υ ς· τὰ • δὲ λεγόμενα προσόμοια τροπάρια, καὶ οἱ εἰρμοί, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων • μελωδρίων τὰ πλεῖστα, ἐκ κῶλων καὶ κομμάτων ἄλλοτε μὲν ἴσων καὶ ὁμοίων κατ' • ἀκολουθούς ὁμοζυγίας συνθεσθεμένα, ἄλλοτε δὲ πάλιν εἰς ἄνισα καὶ ἀνόμοια κῶλα • καὶ στροφὰς ποικίλας διηρημένα, ἀπαρτίζουσι στίχους, ποτὲ μὲν ὁμοειδείς καὶ • ὁμοιορρυθμούς, ἄλλοτε δὲ καταμειγμένους μεταξὺ καὶ ἄλλων μεσολαβοῦντων δια- • φόρων ῥυθμῶν, καὶ εἰς περιόδων ἀνόμοια μεγέθη καὶ λογοειδῆ σχήματα μεταβαλ- • λομένους· ὅθεν παρομοιάζουσι τὰς συμμέτρους στροφὰς τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν, • αἵτινες σύγκεινται πολλάκις ἐκ μέτρων μικτῶν καὶ στίχων ἀσυναρτήτων. • Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (ἐν τῇ μακρᾷ δ' σημειῶσαι τῆς σελ. 761 τοῦ Δ' βιβλ. Περὶ τῶν Ὁ' Ἑρμηνευτῶν. Ἀθήνησι, φωμθ'.) λέγει « Καὶ αὐταὶ τῶν αἵρετικῶν αἱ ᾠδαὶ τὸν αὐτὸν εἶχον • ῥυθμόν. Τὸ τῶν Ἀρειανῶν σωζόμενον κόμμα « Ποῦ εἰσιν οἱ λέγοντες, τὰ τρία μίαν • δύναμιν » (Σωκρ. ζ, 8. Σωζόμ. η, 8) ἐψάλλετο πάντως, ὥς καὶ τὸ « Ἐξήνησεν • ἡ ἔρμημος, ὥστε κρίνον Κύριε » (ἤχος δ'), πρὸς ὃ συμπίπτει ἀκριβῶς ».

μουσική ἀποπτυστέα· ἡ κατὰ κλῶσιν τὰς ψυχὰς καὶ εἰς ποικιλίαν ἐμβάλλουσα, τοτὲ μὲν θρηνώδη, τοτὲ δὲ ἀκόλαστον καὶ ἡδυπαθῆ, τοτὲ δὲ ἐκβεβηκευμένην καὶ μανικὴν ν. Τὴν ἀνωτέρω γνῶμην ἀσπάζεται καὶ ὁ Χρῆστος, καὶ διὰ τοῦτο παρέβηκε τὸν τονικὸν ῥυθμὸν τῶν τῆς ἐκκλησίας ὕμνων πρὸς τὰ ἀρχαῖα μέτρα, καὶ πλεῖστα ὑπέδειξε καὶ γλυκύνεια καὶ φερεκράτεια, δακτυλικά καὶ ἀνταπιστικά, λογαοιδικά, ἰαμβικά, τροχαῖα, μικτὰ καὶ ἄλλα. Καὶ πρὸς τούτοις ὅτι ἡ κατὰ στίχον σύνθεσις τῶν εἰρμῶν καὶ τῶν αὐτομέλων ἀποτελεῖ τὰς χριστιανικὰς στροφάς, ὧν πολλὰς καὶ ἀνέλυσε καὶ τὰ μέτρα παρέθηκε καὶ τὴν ποικιλίαν ἡρμήνευσεν. Ἀντιστοιχοῦσι δ' αἱ στροφαὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὰ τροπάρια τῶν Βυζαντινῶν.

Ἰνα δὲ τοῦτο καὶ διὰ περὶ δευγμάτων σαφέστερον καταδειχθῇ, φέρε ἀναλύσωμέν τινα τούτων.

Α'. Κοντάκιον τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου. ἤχος πλ. δ'.

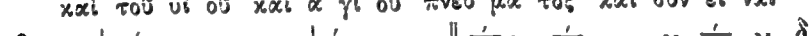
Στροφή μετ' ἰαμβῶν λογαοιδικὴ τετράκωλος ἐξάστιχος.

1. ♭ — | ♭ — ♭ — || — | ♭ — ♭ — | ♭ — ♭ — α
Τῇ ὁ περ μά χῳ στρὰς τῇ γῶ τὰ νι κῇ τῇ ρι α
2. ♭ — | ♭ — ♭ — || — | ♭ — ♭ — | ♭ — ♭ — α
ὡς λυ τρω θεῖ σα τῶν δει νῶν εὐ χα ρι στή ρι α
3. — ♭ | — ♭ — || — ♭ — ♭ — | — ♭ — ♭ γ
ἀ νη γρά φω σοι ἡ πό λιν σου Θε ο τό κε
4. — ♭ | — ♭ — || — ♭ — ♭ — | — ♭ — 6
ἀλλ' ὡς ἔ χου σα τὸ κρὰς τοῦ ἀ προσ μά χη τον
5. — ♭ | — ♭ — || — ♭ | — ♭ — | — ♭ — 6
ἐκ πην τοί ων με κιν δύ νων ἐ λευ θέ ρω σον
6. — ♭ — ♭ — | — || — ♭ — ♭ — ♭ — | — ♭ — δ
ἔ νη κρὰς ζω σοι χαῖ ρε νύμ φη ἀ νύμ φευ τε.

Β'. Ἐξαποστειλάριον. ἤχος β'.

Στροφή λογαοιδικὴ πεντάκωλος ἐξάστιχος.

1. — ♭ — ♭ — | — ♭ — || — ♭ — ♭ — | — ♭ — α
Τοῦ; μα θῇ ταῖς συν ἐλ θω μεν ἐν ὁ ρει Γα λι λὰς

2. 6
πί στει Χρι στὸν θε ά σα σθαι λέ γον τα έξ ου σί αν
3. γ
λα θεῖν τῶν ά νω καὶ κά τω μά θω μεν πῶς δι δά σκει
4. δ
βα πτί ζειν εἰς τὸ ό νο μω τοῦ πα τρὸς έ θνη πάν τα
5. ε
καὶ τοῦ υἱ οὔ καὶ ά γί ου πνεύ μα τος καὶ συν εἷ νκι
6. δ
τοῖς μύ σταις ὡς ὁ πέ σχε το έ ως τῆς συν τε λεί ας.

Γ'. Εἰρμός τῆς α' ᾠδῆς τοῦ εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου
(αὐγ. 15) κανόνος. ἤχος δ'.

Στροφή λογαοιδική τετράκωλος τετράστιχος.

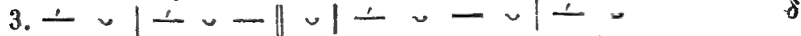
1. α
Ἄ νοί ζω τὸ στό μα μου καὶ πλη ρω θή σε ται πνεύ μα τος
2. 6
καὶ λό γον έ ρεύ ξο μαι τῇ βι σι λί δι μη τρι
3. δ
καὶ ό φθή σο μαι φαι δρῶς πα νη γυ ρί ζων
4. γ
καὶ ά σω γη θό μα νος ταύ της τὰ θαύ μα τα.

Τοῦ εἰρμοῦ τούτου παρκατίθημι καὶ δύο ἀπομιμήσεις ὑπὸ Θεο-
φάνους καὶ Ἰωσήφ, αἵτινες μικρὰς ἔχουσι παρκαλλαγὰς καὶ οἶκας καὶ
τὰ τροπάριχ τοῦ πρώτου κανόνος πρὸς τὸν εἰρμόν.

Κατὰ τὸ « Ἀνοίξω τὸ στόμα μου ».

α'. Κανὼν εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου (25 μαρτίου).

ᾠδὴ α'.

1. α
Ἄ δε τω σοι, δε σποι να, κι νῶν τὴν λὺ ραν τοῦ πνεύ μα τος
2. 6
Δαυ ιδ ὁ προ πά τερ σου ά κου σον, θύ γα τερ,
3. δ
τὴν χαρ μέ συ νον φω νῆν πρὸ τοῦ ά γ γέ λου.

4. \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — || $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — γ
 χα ράν γάρ μη νύ ει σοι τήν άν εκ λά λη τον.

6'. Κανών εις τήν Θεοτόκον τῷ σαββάτῳ τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου.

Ὡδὴ α'.

1. \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — || — \sim \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — α
 Χρι στοῦ βί βλον ἔμ ψυ χον ἔ σφρα γι σμέ νην σε πνεύ μα τι
 2. \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — || \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim | — β
 ὁ μέ γας ἄρ χάγ γε λος, ἁ γνή, θε ὡ με νος
 3. — \sim — \sim \sim | — || $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim δ
 ἔ πε φώ νει σοι· χαῖ ρε, χα ρᾶς δο χεῖ ον.
 4. \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — || \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim | — γ
 δι' ἧς τῆς προ μή το ρος ἁ ρᾶ λυ θή σε ται.

Δ'. Εἰρμός τῆς α' ᾠδῆς τοῦ εις τὰ Θεοφάνεια (ικν. 6)

ἱαμβικοῦ κανόνος. ἦχος β'.

Στροφή λογαοιδική τρίκωλος πεντάστιχος·

1. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim || — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim α
 Στεῖ βει θα λᾶσ σης κυ μα τού με νον σά λον
 2. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim || — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim α
 ἡ πει ρον αὖ θις Ἰ σρα ἡλ δε δειγ μέ νον
 3. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim || \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim β
 μέ λας δὲ πόν τοις τρι στά τας Αἰ γυ πτί ων
 4. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim || — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim α
 ἔ κρυ ψεν ἄρ δην ὁ δα τό στρω τοις τέ φοις
 5. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ || \sim \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim γ
 ῥώ μη κρη ται ᾗ δε ξι ᾶς τοῦ δε σπό του.

Ε'. Τροπάριον ἀνκστάσιμον τοῦ Πάσχ. ἦχος πλ. α'.

Στροφή ἱαμβική καὶ λογαοιδική τρίκωλος τετράστιχος.

1. \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ | \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — | \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ α
 Χρι στός ἁ νέ στη ἔκ νε κρῶν
 2. \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ | \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — | \sim $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim α
 θα νά τῳ θά να τον πη τή σης
 3. $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — \sim | $\frac{\cdot}{\sim}$ \sim — β
 καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνή μα σι

4. ~ | — ~ ~ | — ~ —
ζω ἦν χα ρι σά με νος.

Υ

Τὰ τρία τελευταῖα τροπάρια ἀναλύει καὶ ὁ Χρῆστος ἐν σελ. CII —CV, ἀλλ' ἄνευ τόνων καὶ διαστολῆς τῶν μέτρων.

Καθόλου δὲ παρκτηροῦμεν ὅτι τὴν ἐκ τρίτου κατὰ συνέχειαν ἐπανάληψιν τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ καὶ μέτρου, ἣτις καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς σπανίως ἀπαντᾷ, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ τῆς Σαπφοῦς ᾠδῇ καὶ τῇ τρίτῃ ἀσκληπιαδεῖα, ἀποφεύγουσιν ὡσαύτως καὶ οἱ ὁμολογῆται καὶ μελωδοὶ τῆς ἐκκλησίας, ὅτε μὲν παρεμβάλλοντες μετὰ δύο ὁμορρυθμούς ἐτερόρρυθμον στίχον, ὅτε δὲ μελιζόντες ἀνομοίως τοὺς ὁμορρυθμούς, ὅτε δὲ καὶ ἀμφοτέρω ποιῶντες. Οὕτω π. χ. τοὺς τρεῖς ὁμοτόνους τοῦ Στείθει θαλάσσης στίχους, τὸν 1ον, 2ον καὶ 4ον, ἀνομοίως ἐμελοποίησεν ὁ μελοποιὸς, ὁ δὲ ῥυθμοποιὸς μετὰ τοὺς δύο πρώτους ὁμοτόνους παρενέβαλε τὸν ἐτερότονον τρίτον στίχον καὶ οὕτως ἐπανάλαβε τὸν ὁμότονον τῶν δύο πρώτων, τὸν τέταρτον στίχον. Τοὺς δὲ ἰσοσυλλάβους παρὰ μίαν ἐν τέλει συλλαβὴν καὶ ὁμοτόνους δύο πρώτους στίχους τοῦ Χριστοῦ ἀνέστη ἀνομοιοτάτα ἐμέλισεν ἡ μουσική. Πιθανώτατον δὲ ὅτι καὶ οἱ κατὰ συνέχειαν τρεῖς ὁμορρυθμοὶ τῆς τε σαπφικῆς καὶ τῆς ἀσκληπιαδεῖας ᾠδῆς στίχοι ἀνομοίαν εἶχον πάλαι τὴν μελοποιεῖν. Ἐνίοτε δὲ ὁ παρεμβαλλόμενος ἐτερότονος στίχος διχχωρίζει τοὺς ἀνὰ δύο κατὰ συμμετρίαν ὁμοτόνους στίχους, ὡς ἐν τῷ Τῇ ὑπερμάχῳ ὁ τρίτος στίχος διχχωρίζει δύο ἀνόμοια ζεύγη, τοὺς δύο πρώτους ἀπὸ τῶν δύο παρατελευταίων. Ἐνταῦθα δὲ τοὺς κατὰ ζεύγη ὁμοτόνους ἐμελοποίησε καὶ ὁ μουσουργὸς ταῦτομελεῖς ἐν τῷ ἀργῷ μέλει, ἀνομοιομελεῖς δὲ τοὺς τοῦ δευτέρου ζεύγους ἐν τῷ συντόμῳ. Τὰ δὲ μεγάλυνάρις τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ Χριστοῦ εἰσι τὰ μόνα τροπάρια, ὧν ἐκάστη στροφή συνίσταται ὁλοκλήρως ἐξ ὁμοτόνων στίχων ἴσων, τεσσάρων διμέτρων τροχαϊκῶν κατκληκτικῶν.

—	~	—	~		—	~	—
Ἄ	κα	τά	λη	πτόν	ἐ	στι	
τὸ	τε	λού	με	νον	ἐν	σοί	
καὶ	ἀγ	γέ	λοις	καὶ	ἐρο	τοῖς	
μη	τρο	πάρ	θε	νε	ἅ	γνή.	

Ἄλλ' ἡ ἔξοχος τοῦ μελοποιῶ τέχνη ἀπέφυγεν εὐφυῶς τὸν κόρον

τῆς ἐκ τετάρτου ἐπαναλήψεως συνάψασα ἀνὰ δύο τοὺς στίχους εἰς μίαν μουσικὴν περίοδον, καὶ οὕτως, ἐν ᾧ τὸ αὐτὸ μέτρον ἐπαναλαμβάνεται τετράκις, τὸ μέλος ἐπαναλαμβάνεται μόνον δις, ὅπερ ἀνεκτόν. Ἴσως δὲ καὶ αἱ μονόκωλοι τετράστιχοι τῶν ἀσκληπιαδείων στροφῶν, αἱ ἐκ τεσσάρων κυττορρύθμων στίχων συγκείμεναι, ἀνόμοιον εἶχον τὸ μέλος εἴτε ἐκάστου τῶν στίχων εἴτε ἐκτέρου τοῦ ζεύγους, δικιρουμένης καὶ ἐκεῖ τῆς στροφῆς εἰς δύο μουσικὰς περιόδους εἴτε ἴσας, ὡς ἐνταῦθα, εἴτε καὶ ἀνίσους. Ἀλλ' ἐπανελέθωμεν ὅθεν ἐξέβημεν.

Σελ. 59. Ἀντὶ τοῦ διπλοῦ τόνου «ἡλιόν» εὐχερέστερον καὶ ἀσφαλέστερον διορθοῦται ἐνταῦθα διὰ μεταθέσεως, π. χ. «Τούτων Κηφᾶς ὡς ἤκουσεν». Τὴν δὲ διὰ μεταθέσεως διόρθωσιν ἀσπάζεται καὶ ὁ κ. Στεβ. ἐν τῇ εὐθὺς κατωτέρῳ σημειῶσει ἐν τῇ φράσει «οὐκ εἰσηλθεν,» προτείνων τὴν γράφην «εἰσηλθεν οὐ,» ὅπερ ἀσύνηθες.

Σελ. 61. Ἐνταῦθα νομίζει ὁ σοφὸς συγγραφεὺς ὅτι βαθεῖα μελέτη τῆς συριακῆς καὶ ἀρμενικῆς ἁσματογραφίας μετὰ τῶν ῥυθμῶν καὶ τῆς μελωδίας αὐτῶν ἤθελε πολὺ ὠφελήσει τὸ ποιητικὸν σύστημα τῆς ἐλληνικῆς ὑμνογραφίας, μάλιστα λεπτομερὲς συμπαραβολὴ μέχρι τῶν καθ' ἑκάστην. Διότι πολλοὶ ὑμνοποιοὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησιᾶς ἤντλησαν, ὡς νομίζει, ἐκ τῶν ἐπιχωρίων τούτων μελωδῶν καὶ ῥυθμῶν, οἷον Ῥωμανὸς ὁ μελωδὸς, Κοσμάς καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ἄλλοι. Ἀλλ' ἐπιτραπήτω μοι νὰ παρατηρήσω πρῶτον μὲν ὅτι οἱ πέννητες ἀντλοῦσιν ἐκ τῶν πλουσίων καὶ οὐχὶ ἡ πλουσιωτάτη ἐλληνικὴ μετρικὴ καὶ μουσικὴ ἐκ τῶν πενητεουσῶν συριακῆς καὶ ἀρμενικῆς. Ὅθεν τῶν χριστιανῶν μελωδῶν οἱ μὲν λατῖνοι ἐμιμήθησαν τοὺς Σύρους, συντιθέντες τὰς στροφὰς τῶν ποιημάτων ἐξ ἴσων στίχων, ὥσπερ ἐκεῖνοι, οἱ δ' Ἕλληνες ὑμνογράφοι κατὰ μίμησιν τῶν λυρικῶν ποιητῶν, συνετίθουν τὰ τροπάρια τῆς ἐκκλησιᾶς συνήθως ἐκ στίχων καὶ κώλων ἀνίσων. Ἐπειτα παρατηρῶ ὅτι ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἀχώριστα ταύτης μέτρα, ῥυθμοὶ, ποίησις καὶ μουσικὴ ἦσαν πρὸ αἰώνων εἰσηγμένα ἀπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καθ' ὅλην τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον. Καὶ τοσοῦτον ἐκαλλιεργεῖτο ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἡ ἐλληνικὴ παιδεία, ὥστε ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἡ Τερσόδ ἡμιλλῶντο πρὸς τὴν Ἐφεσον καὶ τὰς Ἀθήνας, ἐν τισὶ δὲ τούτων ὑπερέβηκε καὶ αὐτὰς

τὰς Ἀθήνας, ὡς ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας κατὰ Στράβωνα (14, 673)· αὐτοσφύτη δὲ τοῖς ἐνθάδε (ἐν Ταρσῷ) ἀνθρώποις σπουδὴ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν ἐγκύκλιον ἄπασαν γέγονεν, ὥστ' ὑπερβέβληνται καὶ Ἀθήνας καὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἴτινα ἄλλον τόπον δυνατὸν εἰπεῖν, ἐν ᾧ σχολαὶ καὶ δικτριβαὶ φιλοσόφων γεγόνασιν. Δικφέρει δὲ τοσοῦτον ὅτι ἐνταῦθα μὲν οἱ φιλομαθεῖς ἐπιχώριοι πάντες εἰσι, ξένοι δ' οὐκ ἐπιδημοῦσι ῥαδίως. » Δῆλον δ' ἐκ τούτων ὅτι οἱ εἰρημένοι ὕμνογράφοι ἐγεννήθησαν καὶ ἀνετρέφοντο ἐν τῇ ἑλληνικῇ παιδείᾳ καὶ ἦσαν ἐγκρατέστατοι ἑλληνισταὶ οὐχὶ ὑποδεέστεροι τῶν Ἑλλήνων. Διὸ καὶ ἐμιμήθησαν πιθανώτατα τῶν ἀρχαίων ἁσμάτων τὰ μέλη, ὅσα ἐσώζοντο ἔτι τότε συνδιατηρηθέντα ἢ ἐπιζήσαντα τοῖς ποιήμασι. Πρὸς τούτοις παρατηρῶ ὅτι κατὰ Χρίστιον (σελ. XVI) ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ὀριγένους ἐδημοσιεύθησαν ὁκτὼ ἁσματα τῶν Γνωστικῶν εἰς τὸν Ναζωραῖον ἢ Ἀδάμαν συριστὶ γεγραμμένα, καὶ ἐξ στροφῆς τοῦ ὕμνου τῶν Ὀφιτῶν, ἃς ὁ Ὀριγένης διέσωσεν ἐν τῷ κατὰ Κέλσου βιβλίῳ (6, 3), ἐκ τῆς συριακῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετενηνεγμέναις. Κρίνεται δὲ τὸ ὕφος καὶ τούτων καὶ ἐκείνων σκοτεινὸν καὶ ἀσφές περὶ τὰς ἐννοίας, καὶ καθόλου καὶ ἀκομφον καὶ τερατώδες. Διὰ ταῦτα πολὺ ἀμφιβάλλω, ἂν ἠδύναντο ταῦτα νὰ προστήσωσιν ἐαυτοῖς ὡς πρότυπα μιμήσεως καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν ξένων ὑποδειγμάτων οἱ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὕμνογράφοι, παρορῶντες τὸν ἀκένωτον πλοῦτον τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.

Τὴν ἐτέραν ὁμοῦς αὐτόθι παρατήρησιν, ὅτι αὖθις μελέτη τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἤθελεν εἰσαγάγει αὐτὸν εἰς τὰ μυστήρια τῆς ποιητικῆς τέχνης τῶν μελωδῶν, ἀποδέχομαι πληρέστατα· προστίθημι δὲ ὅτι αὕτη προϋποτίθησι τὴν σπουδὴν τῆς ῥυθμικῆς τῶν ὕμνων καὶ τὴν ταύτης πρὸς τὰ ἀρχαῖα μέτρα συμπαραβολήν, ὅπερ ἐν σελ. 43, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐθεώρησεν ἄσκοπον. Ὁ Χρίστιος ὁμοῦς (Ἀνθολ. τῶν χριστιαν. ὕμνων) περὶ μὲν τῶν ῥυθμῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐπρηγματεύθη ἐν τῷ γ' βιβλίῳ τῶν προλεγομένων ἐν 37. ὁλαῖς σελίσιν, περὶ δὲ τῆς τῶν Βυζαντινῶν μουσικῆς ἐν τῷ δ' βιβλίῳ ἐν 16 σελίσιν, θεωρήσας ἀμφοτέρω σπουδαχίότατα κεφάλαια τῆς ἑλληνικῆς ὕμνογραφίας.

Ἄλλ' ἐμφιλοχωρῶν καὶ δικτρίων περὶ τὰ καθ' ἑκάστην πρὸς ὀλίγον νὰ λησμονήσω τὸ κύριον τῆς πρηνματικῆς θέμα, ὅπως ὁ κ. Στεβ.

ἐπιγράψκας τὴν προγματεύειν αὐτοῦ « Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ ἐν τῇ ὕμνο-
γραφίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίης », ἥκιστα προγματεύεται περὶ
τοῦ ῥυθμοῦ.

Σελ. 45 κ. ε. Ἐνταῦθα ἔρχεται εἰς τὸ εἰδικῶς αὐτῷ προκείμε-
νον θέμα, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀκροστιχίδος, τῆς ὁμοιοκαταληξίης
καὶ τοῦ εἰρμοῦ, ἅτινα θεωρεῖ εἰδικὰ τῆς ὕμνογραφίης στοιχεῖα,
ὥστε ἐκ τούτων κυρίως νὰ ἐκλαμβάνηται ποίησις ἡ ὕμνογραφία
καὶ ὁ λόγος αὐτῆς ποιητικός. Καὶ ἡ μὲν ἀνάπτυξις αὐτῶν γίνεται
μετὰ τῆς δεούσης ἐπιμελείης, ἀλλὰ τὸ θέμα τῶν δύο πρώτων φαί-
νεται οὐχὶ σπουδαῖον καὶ ἐμβριθές, τὸ δὲ περὶ τῆς ἀκροστιχίδος,
καὶ παιγνιδῶδες καὶ ἀνωφέλητον, καὶ ἡ περὶ τοῦτο σπουδὴ κατὰ τὴν
παροιμίαν μύρον ἐπὶ φακῇ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χρίστιος (ἐν σελ. XXVI
τῶν προλεγ.) τὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων ἐκάστης στροφῆς
εἰς τὸν ὕμνον Ἠλίχ τοῦ Συγγέλλου καὶ Φωτίου τοῦ Πατριάρχου
κατ' ἀλφάβητον ἀκροστιχίδα καλεῖ *ἀνωφέλεις τε καὶ ἀκομφορ παί-
γνια* (*inutili et inficeto lusu eae literae in initiis stropharum
positae sunt*), καὶ ὅτι *τὰς κολοφῶνας εἰς τὰ τεχνήματα ταῦτα παί-
γνια* (*cumulum his artificiosis nugis*) ἐπέθηκεν ὁ Σύγγελλος,
ὅστις οὐ μόνον τὰς στροφάς, ἀλλὰ καὶ τῶν στίχων τὰς ἀρχὰς περιέ-
κλεισεν εἰς ἀκροστιχίδα. Καὶ ἐντεῦθεν ἡ ἀκροστιχίς ἀπκρτίζεται
ὅτε μὲν ἐκ τῶν ἀρχαίων γραμμάτων τῶν τροπαρίων, ὅτε δὲ ἐκ τῶν
ἀρχαίων γραμμάτων ἐκάστου στίχου τῶν τροπαρίων. Ἐν δὲ τῇ
XVII σελίδι ἐδήλωσεν ὁ αὐτὸς καὶ πόθεν προῆλθε, λέγων οὐδεμίαν
ἀμφιβολίαν ὅτι οἱ χριστιανοὶ ποιητὰι ἐν τούτῳ (τῇ ἀκροστιχίδι)
ἐμιμήθησαν τὸ παρχαίειμα τῶν νεωτέρων ὕμνων τῆς παλαιᾶς Δια-
θήκης». Ἐκ δὲ τῶν εἰδωλολατρικῶν ἔργων τῶν Ἑλλήνων, προστί-
θημι, ὁ Α' τοῦ Δωσιδάδα τοῦ Ῥοδίου βωμὸς ἔχει ἀκροστιχίδα «*Ο-
λύμπιε πολλοῖς ἔτεσι θύσειας*». Ἀλλὰ τοῦτο παρήγαγεν ἡ παρακ-
μῇ, οὐχὶ ἡ ἐγκριτος ἐποχή. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀκροστιχίδος
τοῦ συνήθους τότε κοσμήματος ἐν τῇ χριστιανικῇ ποιήσει.

Ἄλλ' οὐδὲ ἡ ὁμοιοκαταληξίη δύναται νὰ θεωρηθῇ σπουδαῖον
γνώρισμα τῆς ὕμνογραφίης. Διότι ἰσοκατάληκτοι εἶτε ὁμοιοτέλευτοι
στίχοι σπανίως εὐρίσκονται, καὶ οἱ εὐρίσκόμενοι δύνανται νὰ θεω-
ρηθῶσιν ὡς τυχαῖαι συμπτώσεις. Ἡ δὲ ὁμοιοκαταληξίη τοῦ πρώτου
στίχου τοῦ εἰρμοῦ τῆς ε' ᾠδῆς καὶ τῶν δύο κατόπιν τροπαρίων

Συνεσχέθη, ἀλλ' οὐ κατεσχέθη

Ἀνηρέθης, ἀλλ' οὐ διηρέθης

Βροτοκτόνον, ἀλλ' οὐ θεοκτόνον

ὡς σπάνιον φαίνόμενον ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ σχολιάσκοντος τὸν κανὼν τοῦτον τοῦ μεγάλου Σαββάτου Γρηγορίου τοῦ Κορινθίου, εἰπόντος « ὁρᾶτε πῶς ἄφατον ἔχουσι τὸ κάλλος τὰ τῆς παρούσης ᾠδῆς τροπάρικα τοῖς ἰσοκατὰλήκτοις πάντα κοσμούμενα. » Ἀλλὰ τὸ τρίτον τροπάριον τῆς ᾠδῆς τυχύτης λέγον

Βασιλεύει, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει.

δὲν ἠκολούθησε τὸ ὁμοιοτέλευτον τοῦ εἰρμού, ὥσπερ τὰ δύο ἄλλα. Δύνεται δ' ἔτι νὰ ἐξηγηθῇ τὸ ὁμοιοτέλευτόν τινων στίχων καὶ ὡς ἀκουσίκα ἐπήρεικα προσγενομένη εἰς τὴν χριστιανικὴν ποιήσιν ἐκ τῶν πολιτικῶν καὶ ἱεραδικῶν ὁμοιοκατὰλήκτων στίχων τοῦ τότε ἀκμάζοντος τσούτου εἰδους τῆς ποιήσεως.

Ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦ Ὀμήρου βιογράφος ἐν τοῖς ὁμοιοτελεύτοις δύο στίχοις 87 καὶ 88 τῆς Ἰλιάδος Β ῥαψωδίας

ἦύτε ἔθνεα εἴτι μελισσῶν ἀδινάων,

πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων,

εἰπὼν ὅτι « τὰ τοιαῦτα (τὰ ὁμοιοτέλευτα) μάλιστα προστίθῃσι τῷ λόγῳ χάριν καὶ ἡδονήν, » συμφωνεῖ ἐντελῶς τῷ προειρημένῳ σχολιαστῇ. Καὶ ἀμφότεροι λίαν ὀρθῶς ἀποφαίνονται διότι ἄλλως στίχοι ἀπλῶς ὁμοιοτέλευτοι, ἄνευ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ποιητικῆς ἐκφράσεως καὶ τῶν ἄλλων ποιητικῶν προσόντων, ἤθελον ἀποτελέσει ποιήμα, καὶ ἡ ποιήσις ἤθελεν ὀρισθῇ ὁμοιοκατάληκτος στιχοιργία.

Ἐδείχθη ἄρα ὅτι καὶ τὸ τῶν στίχων ἰσοκατάληκτον δὲν εἶναι κύριον συστατικὸν τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ πρόσθετον κόσμημα ἐπικυζάνον τὸ κάλλος τῶν ποιημάτων ἢ χάριν τῷ λόγῳ καὶ ἡδονὴν προστιθέν.

Μόνος δὲ ὁ εἰρμὸς φαίνεται οὐσιῶδες συστατικὸν τῆς ποιήσεως μέρος. Διότι καὶ ὅν ὁ Στεφένων παρέλαβεν ὀρισμὸν ἐκ τοῦ Ζωνάρᾳ καὶ μέρος αὐτοῦ καταχωρεῖ (ἐν σελ. 18), ὁ εἰρμὸς ὀρίζεται ὡς ἑξῆς· « Ὁ μὲν οὖν εἰρμὸς ἀρμονία τίς ἐστι μέλους ἐν συνθέσει (1) φωνῆς ἐνάρηρου τε καὶ σημαντικῆς (2), ὀρισμένῳ τινὶ μέτρῳ καὶ ποσῷ

(1) Παρὰ Χριστίῳ σ. XL τῶν προλεγόμενων τῆς Ἀνθολογίας γράφεται « συνθέσει ».

(2) Ἀπὸ τοῦ φέρεται « σημαντικοῦ ».

μεγέθους περιγραφομένη· ἥτις ἁρμονία προωριτισμένη τε καὶ προεγνωσμένη προϋπόκειται, πρὸς ἣν τὰ λεγόμενα τροπάκια ἀναφέρεται· οἶονεὶ γὰρ ἀρχὴ τῶν τροπαρίων ἐστὶ καὶ κανόνων, ἐπεὶ τὰ τροπάκια διὰ τοῦ εἰρμοῦ κανονίζεται καὶ ρυθμίζεται, πρὸς αὐτὸν ὡς προϋπόδειγμα συντιθέμενα καὶ ἁρμοζόμενά τε καὶ μελωδούμενα.» Προσομοιάζει δὲ ὁ ὀρισμὸς οὗτος πρὸς τὸν τῆς ποιητικῆς, ἥτις ὁμοίως διαπεράσσεται διὰ λόγων μεθ' ἁρμονιῶν καὶ ρυθμῶν. Λέγων δ' « ὠρισμένῳ τινὶ μέτρῳ » ὁ Ζωναρᾶς ἀφορᾷ, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς ἐμμέτρους εἰρμούς μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς δίχα μέτρον συντιθεμένους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατὰ τονικὸν μέτρον συντεθειμένους εἰρμούς ἂν ἐπεκταθῇ τὸ σημερινόν τῆς φράσεως ταύτης, τὸ συστατικὸν τοῦτο ὡς ἰδιάζον μόνον τῷ εἰρμῷ, ἀνήκει ἰδίως εἰς τὴν ποίησιν τῶν κανόνων, οἵτινες συνίστανται ἐξ εἰρμῶν καὶ τροπαρίων, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ ἄλλα τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως εἶδη, ἅτινα ἀπαρτίζουν τὸ μέγιστον μέρος τῆς ὑμνογραφικῆς, οἶον, αὐτόμελα, ἰδιόμελα, κοντάκια, ἀπολυτικά, οἵκοι, ἀπόστιχα, ἐξαποστειλάρια, ἑωθινὰ, μεγαλυνάρια, ὑψικοὶ, πασχαπνοάρια καθίσματα καὶ ἄλλα. Τούτων δ' ἀπάντων πρέπει νὰ ζητηθῇ ἄλλο ποιήσεως συστατικόν, διότι εἰρμὸν οὐκ ἔχουσιν.

Ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων ὅτι εἰρμός ἐστὶν ἁρμονία τις μέλους τὰ δὲ τροπάκια ἁρμοζόμενά τε καὶ μελωδούμενα, καὶ τῶν ἐν σελ. 25 ὅτι « πρῶτον δεῖ μελλῆσαι τὸν εἰρμὸν, » ἀριδῆλως καταφαίνεται ὅτι οἱ εἰρμογράφοι τότε ἦσαν οὐ μόνον ποιηταί, ἀλλὰ καὶ μελοποιοὶ καὶ μελωδοί. Διὸ καὶ καλοῦνται ὁ μὲν θεὸς Κοσμῆς οὐ μόνον « ἱερώτατος ποιητής » καὶ « ποιητικώτατος ὢν, εἴπερ τις, » ἀλλὰ καὶ « θαυμάσιος μουσουργὸς » καὶ « θεὸς μουσικὸς » καὶ « μουσικὴν πνέων ὅλως τὴν ἐνερμόνιον. » Ὁ δὲ Ἰωάννης ἡ Δαμασκόθεν χάρις ἐκλήθη « Ὁρφεὺς νεκρὸς » καὶ « μελωδός ». Ἀνάγκη ἔρξαι νὰ μελετήσῃ τις τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν, τὴν ἁρμονίαν τῶν μελῶν καὶ μελωδιῶν αὐτῆς, καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἀχώριστα αὐτῆς μέτρα καὶ τοὺς παντοίους ρυθμούς, ἐὰν θέλῃ νὰ γράψῃ ὡς ἀριστα περὶ τῆς ὑμνογραφικῆς.

Τὰ δὲ συστατικὰ τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως, ἵνα ἐπανεέλθω εἰς τὸ προκείμενον, φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ζητηθῶσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ποιήσει καὶ ἴσως τὰ αὐτὰ ἢ παρεπλήσισ· διότι οἱ χριστιανοὶ ποιηταὶ πιθανώτατον φαίνεται ὅτι δὲν ἀπεμακρύνθησαν πολὺ ἐκ τῆς τῶν

παλαιῶν ποιητικῆς τέχνης. Καὶ τοῦτο φρονεῖ καὶ ὁ Χρίστιος λέγων (σελ. I τοῦ προοιμίου)· *neque christianos vates a veterum poetarum arte plane descivisse verisimile est.*

Τοσαῦτα ἐνόμισα καλὸν νὰ εἶπω περὶ τῆς τοῦ κ. Στεθέωνος πραγματείας, ἥς καὶ τὰς ἐλλείψεις παρέδειξα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀρετὰς ἀνομολογῶ, καὶ κρίνω διὰ τούτης ἀξιανόγνωστον τὸ βιβλίον.
